

Dereliksjonslæren: den enes død, den andres brød

Om retten til å ta ting andre har kastet

Kandidatnummer: 203

Antall ord: 12612

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

31.05.2015

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
1.1	Emne og problemstilling	3
1.2	Utviklingen av dagens rettstilstand	3
1.3	Bakgrunn	4
1.4	Rettskildemessige problemstillinger	5
1.5	Den videre fremstilling.....	7
2	Det rettslige utgangspunktet.....	8
2.1	Den ulovfestede dereliksjonslæren.....	8
2.2	Vilkårene for dereliksjon. Forholdet til hittegodsloven	9
2.3	Vurderingsmomenter i dereliksjonsvurderingen	11
3	Forholdet mellom eier og erverver.....	13
3.1	Innledning.....	13
3.2	Okkupasjonsretten til ting på eierens grunn	13
3.2.1	Ting i åpenstående rom.....	14
3.2.2	Ting forlatt på fyllingsplasser, skrapsamlinger o.l.	16
3.3	Okkupasjonsretten til ting på offentlige steder.....	18
3.3.1	Ting på gaten.....	18
3.3.2	Ting på parkeringsplasser, rasteplasser o.l.	21
3.3.3	Ting som kastes i privatleid konteiner/dunk	22
3.4	Forholdet til forsøplingsforbudet i forurensingsloven § 28.....	24
4	Forholdet mellom renovasjonsaktør og erverver	26
4.1	Innledning.....	26
4.2	Ting som kastes i kommunaleid søppeldunk/søppelkonteiner	26
4.2.1	Eiendomsovergang eller besittelse?	27
4.2.2	Dereliksjonsviljens rekkevidde. Dispositiv handling?	28
4.3	Forholdet til dagligvarebutikkene.....	30
4.4	Gjenstander som deponeres i søppelfyllingen og gjenvinningsstasjoner	32
5	Avsluttende bemerkninger	34

Litteraturliste35

1 Innledning

1.1 Emne og problemstilling

Temaet for avhandlingen er hvilke regler som gjelder for retten til tilegnelse av ting som eieren har kvittet seg med eller er i ferd med å kvitte seg med. Avhandlingens problemstilling er: *Når har man rett til å ta ting andre har kastet?*

Det vanlige utgangspunktet har vært at finneren av kastet gods kan tilegne seg det dersom eieren anses for å ha oppgitt eiendomsretten til gjenstanden (dereliksjon) slik at den må regnes som herreløs. Dereliksjon kan defineres som oppgivelsen av besittelsen til en gjenstand i den hensikt å oppgi eiendomsretten til den.¹ Et sentralt spørsmål for denne avhandlingen er hvor langt det kan regnes at eieren har oppgitt eiendomsretten til en ting når han har kastet den, og hvilken rett det gir andre til å tilegne seg den. Reglene for når en gjenstand er derelinkvert reguleres av den ulovfestede dereliksjonslæren som hviler på den romerrettslige læren om dereliksjon (*res nullius*). Denne læren bygger i stor grad på et tradisjonelt synspunkt om at det hovedsakelig er verdiløse gjenstander som derelinkveres. I lys av det økte forbruket og den økte kastingen av både nye, fullt brukbare og reparerbare ting i samfunnet er det grunn til å drøfte hvorvidt dereliksjonslæren fortsatt er tilstrekkelig dekkende for dagens situasjon.

1.2 Utviklingen av dagens rettsstilstand

Reglene for dereliksjon er utviklet i juridisk teori og har hatt liten praktisk betydning i det rettslige liv. De har vært utformet for å tilpasses universelle besittelsesforhold med utgangspunkt i partsforholdet mellom eier og erverver. Mellom disse partene har det vært forsøkt å avløse en spenning mellom på den ene siden eierens krav på rettssikkerhet og finnerens okkupasjonsrett. Mens eieren ønsker å råde over tingene sine uten å måtte frykte for bemektigelse utenfra slik at han mister eiendomsretten, ønsker finneren å tilegne seg tilsynelatende forlatte ting for egen vinnings skyld. Dette har tradisjonelt vært et spørsmål om hvordan dereliksjonsreglene skal ta hensyn til eierens besittelsesvilje i de tilfellene finneren antar at tingene er ment oppgitt. I dag har dette spørsmålet fått ny aktualitet som følge av at det er blitt vanskeligere å skille mellom kastet gods og verdifullt løsøre som eieren ikke har

¹ Nikolaus Gjelsvik, *Norsk tingsret: forelæsnings*, 2. utgave, Oslo 1926 s. 444

ment å oppgi. Dette har en sammenheng med utviklingen av forbrukersamfunnet som er preget av en ”bruk-og-kast”-mentalitet av et så stort omfang at selv kastede gjenstander er av økonomisk verdi. Det kastes ikke lenger bare rent skrot som ikke er av økonomisk verdi for eieren, og som det dermed må regnes med at han ikke vil ha lenger. I dag kastes det mye av både møbler, klær, elektronikk og hvitevarer som er nytt og som fortsatt har en markedsverdi, som for eksempel når løsøre fra et dødsbo uten arvinger å overlate gjenstandene til eller der arvingene ikke vil ha tingene kastes, når et ektepar flytter inn i en mindre leilighet og må kvitte seg med ting, når to husholdninger flytter inn i et hus som følge av ekteskap eller samboerskap, eller når en familie skilles og må kvitte seg med ting ingen av partene vil ha. Det kastes også gjenstander som ikke lenger er helt nye fordi de må skiftes ut, men som etter litt reparasjonsarbeid er like fullt brukbare, som når elektronikk, hvitevarer og slitte møbler kastes. Også gamle ting som ikke lenger oppfyller sin opprinnelige funksjon har en økonomisk verdi ved at de kan gjenbrukes til å oppfylle en ny funksjon. Gamle og slitte møbler kan tas fra hverandre og bygges om til noe nytt eller de kan brukes til dekorative formål, og brukte byggematerialer kan brukes til diverse snekrings- og håndverksprosjekt. Denne rettsstilstanden reiser utfordringer i forhold til anvendelsen av de eldre dereliksjonsreglene på nye reelle hensyn.

Utviklingen reiser også særlige problemstillinger i forhold til finnerens rett til å tilegne seg ting som legges i avfallsbeholdere og fyllinger eid av en renovasjonsaktør. Tradisjonelt har løsøre som kastes i avfallsbeholdere og på fyllingen vært regnet som herreløst gods som enhver kan tilegne seg.² Det må imidlertid drøftes hvorvidt dagens rettsstilstand i forhold til søppelets verdi kan ha innskrenket finnerens okkupasjonsrett. Som følge av den store mengden avfall har avfallet en egen produksjonsverdi som råvare til materialgjenvinning, energigjenvinning og som salgsvare til utenlandske avfallsanlegg. Forholdet mellom finneren og renovasjonsaktøren fordrer en drøftelse av hvilken vekt renovasjonsaktørens økonomiske interesse skal tillegges i vurderingen av hvorvidt godset er derelinkvert.

1.3 Bakgrunn

² Se for eksempel Rt. 1912 s. 684. En mann hadde tilegnet seg matavfall fra noen søppeldunker tilhørende Kristiania Indremisjon som hadde stått i en leiegård. Høyesterett anså forholdet som tyveri etter straffeloven § 257 med den begrunnelse at matavfallet hadde gått over på Indremisjonens besittelse og eie. Av meddomsrettens formann ble det imidlertid avgjort (under dissens) at ”dunkernes indhold maa betragtes som herreløst gods, som enhver har ret til at tage” (s. 684).

For mange mennesker har kastede gjenstander en betydelig økonomisk verdi som følge av økte økonomiske ulikheter i samfunnet. Gjenbruk og gjenvinning av kastede ting og materialer er blitt en nødvendighet for å få endene til å møtes. Andre gjenvinner og gjenbraker ut i fra en ideologisk overbevisning om at det vil skape en motvekt til det økte forbruket. Å kaste en gjenstand som fortsatt kan brukes, om enn til noe annet enn dens opprinnelige bruk, synes bortkastet. Det har blitt viktig å utnytte en gjenstands fulle nytteverdi for å oppnå en effektiv og miljøvennlig ressursbruk. Det er særlig når en gjenstand forlates av eieren på en måte som kan tilsi at den er oppgitt og finneren anser seg bedre egnet til å utnytte gjenstandens uutnyttede bruksverdi at det kan oppstå en spenning mellom eieren og finneren. Usikkerheten rundt en gjenstands rettslige status skaper også en spenning på et overordnet nivå: På den ene siden er det viktig at rettssikkerheten til eieren vernes, mens det på den andre siden er viktig at miljøet ivaretas ved å oppmuntre til gjenbruk og gjenvinning.

De nye holdningene rundt gjenbruk og gjenvinning er ikke reservert vanlig løsøre, men er også rettet mot mat og matavfall. I dag kaster norske husholdninger store mengder mat grunnet en tilsynelatende manglende kunnskap om datomerking og dårlig planlegging av innkjøp. Noe av matavfallet er åpenbart søppel, mens noe er ferskt, fullt spiselig og fortsatt emballasjepakket. Også dagligvarebutikker kaster store mengder fersk mat på grunn av en plikt til å overholde datostemplingen på matvarene som selges. Som følge av denne utviklingen har *dumpster diving* (også kalt søppeldykking på norsk) av økonomiske og ideologiske grunner blitt populært. *Dumpster diving* innebærer at man leter etter matvarer som er kastet i søppelet av dagligvarebutikker, men som like fullt er spiselige. Ofte er varene merket med en ”best før”-dato, noe som tilsier at de er fortsatt nokså ferske selv en stund etter merkedatoen. Dagligvarebutikkene har imidlertid en økonomisk interesse i å hindre denne aktiviteten av hensyn til at butikkenes omsetning ikke skal ta skade.

Dumpster diving og lignende aktiviteter stiller spørsmål ved det klassiske partsforholdet i dereliksjonsreglene. Spørsmålet om retten til å ta kastede ting omfatter ikke lenger bare forholdet mellom eieren og finneren. Tredjeparter, som dagligvarebutikkene, kan også ha interesser knyttet til det kastede godset. Denne nye interessekonflikten er således sentral for hvordan dereliksjonsreglenes anvendelse på de nye rettslige situasjonene.

1.4 Rettskildemessige problemstillinger

De viktigste drøftelsene rundt reglene for dereliksjon og dets nærmere innhold tok hovedsakelig plass i rettsteorien under to tidsperioder; tiden rundt 1850-1900 og tiden fra 1900 til rundt 1960-1970-tallet. Etter 1970-tallet har interessen for læren vært liten og av de få drøftelsene som har vært, har lite nytt blitt bragt på bordet. I andre halvdel av 1800-tallet var utformingen av læren dominert av fremstillingene til de tyske teoretikerne Savigny (*Das Recht des Besitzes* fra 1803) og Jhering (*Der Besitzwille* fra 1889), og det er i lys av disse at datidens norske teoretikere skrev sine fremstillinger.³ Disse fremstillingene bærer i stor grad preg av å være en fortolkning av romerrettens lære om dereliksjon (*res nullius*) og holder seg hovedsakelig til en teoretisk debatt rundt de tradisjonelle problemstillingene om vilkårene for dereliksjon. Senere fremstillinger fra 1900-tallet og utover tok sikte på å videreutvikle læren, men tar ikke i tilstrekkelig grad standpunkt til nye rettsforhold som kan ha påvirket den tradisjonelle læren. Rettsteorien lider dessuten av store uenigheter blant nyere og eldre teoretikere angående lærens nærmere innhold og utforming av vilkårene for dereliksjon, og gir ikke et klart svar, selv ikke på et generelt overordnet plan på hvordan dereliksjonsspørsmålet skal løses.

I nyere litteratur er dereliksjonsreglene viet lite oppmerksomhet, og det som er skrevet viderefører i stor grad det som har blitt skrevet i de eldre fremstillingene. Et unntak er en artikkel av Gunnar Eriksen «Kastet, mistet, glemt eller bortkommet»⁴. Artikkelen tegner opp lærens rettslige rammer mot andre privat- og offentligrettslige regler og tar for seg oppgaven med å oppdatere den til nåtidens reelle hensyn. Eriksens artikkel er imidlertid taus om utviklingen i forhold til avfall og kastede gjenstander, samt de kryssende hensynene mellom økonomiske hensyn og miljørettslige hensyn som er sentrale for denne avhandlingen.

Spørsmålet om dereliksjon er blitt nevnt i rettspraksis, om enn i et mye mindre omfang enn i rettsteorien. Dommene er endatil gamle (de første er fra slutten av 1800-tallet og den nyeste er fra 70-tallet) og flertallet av dem omhandler retten til vrakgods i sjø – et tema utenfor avhandlingens problemstilling. Symptomatisk for dommene er at de er ordknappe og at de ikke behandler de nærmere vilkårene for dereliksjonslæren og de bakenforliggende hensynene som gjør seg gjeldende i de enkelte forholdene på en utfyllende og tilfredsstillende måte.

³ Se f.eks. fremstillingene til Ch. Platou, *Om Besiddelse: efter norsk ret*, Christiania 1863, Fr. Brandt, *Tingsretten fremstillet efter den norske Lovgivning*, Kristiania 1878 (en nyere utgave ble også utgitt i 1892) og Edward Hambro, *Læren om Besiddelse*, Kristiania 1889.

⁴ Gunnar Eriksen, "Kastet, mistet, glemt eller bortkommet? Om løsøre på avveie", *Jussens Venner*, 2008 s. 136-154

Disse dommene er derfor av en begrenset overføringsverdi og det er usikkert hvor klar prejudikatsvirkning de har for dagens rettslige situasjon.

Til tross for at de ovennevnte rettskildene ikke gir anvisning på hvordan dereliksjonsreglene skal anvendes på dagens rettstilstand, er det naturlig at det rettslige utgangspunktet for den videre drøftelsen hviler på disse. Et viktig grep blir da å angripe de tradisjonelle synspunktene med de nye reelle hensynene. Sentralt for en slik tilnæringsmåte blir dermed å drøfte eiendomsrettens yttergrense i tilfeller der det er uklart hvilke rettsvirkninger som følger med tap av besittelsen av en gjenstand. Andre lovbestemmelser på nærliggende områder (som f.eks. hittegodsloven) som viser til besittelse (eller tap av besittelse) som en forutsetning for visse rettsfølger vil således kunne gi anvisning på hvor denne grensen trekkes.

1.5 Den videre fremstilling

For den videre drøftelsen skal først den ulovfestede dereliksjonslæren slik den kommer til uttrykk i teorien presenteres. Dette vil være hensiktsmessig for å få en oversikt over det nærmere innholdet i dereliksjonsreglene. Avhandlingen skal deretter ta sikte på å drøfte dereliksjonsreglenes rekkevidde og anvendelse på aktuelle situasjoner som gjelder kastet gods. Denne drøftelsen skal deles inn i to partsforhold: forholdet mellom eieren og erverver/finner og forholdet mellom renovasjonsaktøren og finneren/erverver.

2 Det rettslige utgangspunktet

2.1 Den ulovfestede dereliksjonslæren

Regelen om når en gjenstand er herreløs og dermed fri for okkupasjon reguleres av den ulovfestede dereliksjonslæren (også kjent som læren om eierløse ting). Etter denne læren kan finneren av et herreløst gods, det være seg fast eiendom eller løsøre, tilegne seg eiendomsrett til godset. En gjenstand er først fri for okkupasjon når eieren har derelinkvert, eller oppgitt, eiendomsretten til tingen. Okkupasjon er en form for originært erverv og kan forekomme der en ting aldri har vært undergitt eiendomsrett eller der en tidligere eier har oppgitt eiendomsretten til tingen. Det første tilfellet omfatter som oftest tilegnelse av ting som fremkommer fritt i naturen som vann (i fri form), vilt, fisk, bær og drivved. Her er det imidlertid ulike offentligrettslige regelverk som dels innskrenker okkupasjonsretten.⁵ Det andre tilfellet omfatter tilegnelse av all slags løsøre som den tidligere eier har oppgitt, og det er disse tilfellene som faller inn under dereliksjonslærens anvendelsesområde. Som nevnt ovenfor kan også eiendom okkuperes og spørsmålet om retten til okkupasjon av eiendom har tidligere vært et mye omstridt emne innenfor tingsretten. I dag regnes derimot ikke emnet som særlig aktuelt og er i svært få tilfeller for okkupasjon som følge av at eiendom i vår tid sjelden oppgis uten en form for eiendomsoverdragelse og fordi de fleste landområder allerede er beheftet med eiendomsrett.⁶ Det er retten til okkupasjon av derelinkvert løsøre som er sentralt for denne avhandlingen.

Oppgivelse av eiendomsretten kan skje på en uttrykkelig måte ved at eieren informerer erververen at gjenstanden er kastet. Dette kan skje muntlig ved at eieren sier til erververen at han kan ta gjenstanden, eller skriftlig ved at eieren setter opp et skilt om at gjenstanden fritt kan avhentes. Oppgivelse kan også skje på en ikke-uttrykkelig måte ved at gjenstanden forlattes av eieren på en måte som tilsier at han ønsker å gjøre seg av med den. En slik oppgivelse volder imidlertid problem for erververen idet det i undertiden kan være vanskelig å avgjøre hvorvidt gjenstanden faktisk er ment oppgitt eller ikke. Det kan for eksempel tenkes

⁵ Se for eksempel lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt som begrenser allmennhetens rett til jakt og fangst av vilt og fisk. Lov 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet (frilufsloven) § 5 gir restriksjoner til allmennhetens høstingsrett til ville blomster, planter, bær, vill sopp, røtter av ville urter der denne ikke utøves ”hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet”. Lov 24. november 2000 nr. 82 om vassdrag og grunnvann som bla. begrenser retten til vannuttak og bortledning.

⁶ Det har riktignok i nyere tid blitt reist folkerettslige krav fra flere land om retten til okkupasjon av visse landområder i Arktis.

at eieren for en kortere eller lengre stund har overlatt den til seg selv, eller at den har kommet bort fra ham uten at han har villet det. Gjenstander som faller inn under sistnevnte tilfelle regnes vanligvis som hittegods etter lov 29. mai 1953 nr. 3 om hittegods (hittegodsloven) § 2 og kan ikke rettmessig tilegnes av finneren, men må gis tilbake til eieren. Avgjørende for hvorvidt finneren kan tilegne seg kastet løsøre er dermed om eieren har ment å oppgi eiendomsretten eller ikke. Grensen mellom hva som er hittegods og hva som er derelinkvert gods vil således bli en sentral del av drøftelsen.

2.2 Vilkårene for dereliksjon. Forholdet til hittegodsloven

Tradisjonelt har dereliksjonslæren bestått av to elementer: *corpus* og *animus*. Mens *corpus* innebærer at besittelsen over gjenstanden må være oppgitt på en ut ifra ytre omstendigheter synbar måte, består *animus* av eierens faktiske vilje til å oppgi gjenstanden. Disse elementene kan illustreres i det klassiske togkupéeksempelet der en togpassasjer legger igjen en avis på setet sitt i en kupé. Ifølge den tradisjonelle læren må eieren, foruten det å være ute av besittelse av avisen, ha en oppgivellesvilje for at avisen skal regnes som derelinkvert. Men det kan hende han har lagt den fra seg for å gå en tur til kafeen eller på toalettet. Eller det kan være han har gått av toget. Det problematiske med viljeelementet er at det er umulig å vite hvorvidt eieren har fattet en beslutning om å oppgi avisen, med mindre han uttrykkelig gir den til kjenne overfor omverdenen. Kravet om at eiendomsretten består frem til eieren bestemmer å oppgi den tilsier at han kun er eier så lenge han har en konkret besittelsesvilje. Dette synes å være en kunstig konstruksjon. De fleste har ikke et så bevisst forhold til eiendelene sine; de fleste er i besittelse av flere eiendeler enn hva som er mulig å holde styr på slik at man ikke kan ha en konstant bevissthet rundt dem. Man kan ha glemt at man er i besittelse av en gjenstand, eller kanskje man ikke er klar over at man har ervervet en gjenstand (f.eks. når noen legger en gjenstand i jakkelommen din i gaveøyemed). Men selv om en person mangler en besittelsesvilje fører det ikke automatisk til at han mister eiendomsretten. Motsetningsvis fører heller ikke tap av besittelse til at eiendomsretten oppheves. Dette tilsier at *animus* og *corpus* er innbyrdes avhengige av hverandre. Om avisen hadde falt ut av passasjerens veske idet han forlot setet sitt ville eiendomsretten fortsatt vært i behold fordi avisen ville vært å regne som hittegods. Fordi den strenge inndelingen av et besittelsesvilkår og et viljesvilkår skaper mer problem enn klarhet i forhold til en gjenstands rettslige status har det derfor blitt

en vanlig lære at man må slutte fra de ytre omstendighetene til tilstedeværelsen av en dereliksjonsvilje.⁷ Hambro begrunnet dette med at det er til fremme av de ulike praktiske formål at en gjenstand besittes; besittelsesviljen er overalt til stede hvor det ytre besittelsesforholdet fornuftigvis fremstiller seg som realisasjonen av et slikt praktisk formål med tingen.⁸ Den kommer med andre ord til uttrykk i måten besitteren realiserer sine hensikter og formål med tingen. Man kan se på det som en slags objektivisering av eierens besittelsesvilje. Spørsmålet om eieren har oppgitt en gjenstand må derfor stilles som et spørsmål om de ytre omstendighetene rundt gjenstanden gir finneren en rimelig grunn til å tro at den er oppgitt.

Allerede ut ifra dette spørsmålet kan det anes at det blir viktig å skille mellom derelinkvert gods og hittegods som eieren ikke har ment å gjøre seg av med, men som har kommet på avveie. Den ulovfestede dereliksjonslæren er et unntak fra hovedregelen i hittegodsloven om at den som har funnet løsøre som har ”kome bort for kommet fra eieren uten at han har villet det har plikt til å levere det tilbake, jf. hgl. §§ 1 og 2. Regelen i hittegodsloven er et utslag av en interesseavveining der hensynet til at eieren skal få tingen tilbake veier tyngre enn hensynet til en tilfeldig finners vinning. Hensynet til eieren kan i enkelte tilfeller svekkes over tid der for eksempel en gjenstand har vært mistet eller glemt i så lang tid at det er umulig å finne tilbake til eieren.¹ I andre tilfeller kan hensynet være fullstendig fraværende når eieren utøver eiendomsretten på en måte som tilsier at han har oppgitt gjenstanden og ikke vil ha den tilbake. Det er disse sistnevnte tilfellene som tradisjonelt utgjør kjernen i dereliksjonslærens anvendelsesområde.

Det er særlig tilfellene der hensynet til eieren er fraværende som er mest sentralt for denne avhandlingen. Normalt læres det at forlatte gjenstander av en viss økonomisk verdi som armbåndsur, lommebøker, pengesedler, smykker, verdipapirer o.l. er hittegods eieren ikke har ment å gjøre seg av med. Disse gjenstandene har tradisjonelt falt inn under hittegodslovens kjerneanvendelsesområde og har sjelden vært opphav til problem. Et annet synspunkt har vært at åpenbart verdiløse og kastede ting er avfall og dermed derelinkvert gods. I dag kan det reises tvil om disse synspunktene er like selvsagte. For eksempel vil et tomt kabelhjul som står forlatt på gaten tradisjonelt regnes som et derelinkvert gods fordi det regnes som skrap uten videre bruksnytte. I dag kan det imidlertid være ment til bruk i huset som et dekorativt

⁷ Dette synspunktet ble først fremmet av Hambro (s. 38), og har senere blitt lagt til grunn av Sjur Brekhus og Axel Hærem i *Norsk Tingsrett* (1964) og av Gjelsvik.

⁸ Hambro s. 37-38

stuebord og at det står midlertidig forlatt på gaten fordi eieren trenger hjelp til å bære det inn. Det har altså skjedd en relativisering av verdien av kastet gods som følge av det økte forbruket som man ser i dag. Dette utgjør en utfordring i relasjon til spørsmålet om dereliksjon; det som fremstår som søppel for én, kan fremstå som en verdifull gjenstand for en annen, om enn til en annen bruk enn det opprinnelig tok sikte på. Utviklingen av forbruks- og velferdssamfunnet illustrerer at skillet mellom gjenstander som er derelinkverte og som dermed kan okkuperes av en tilfeldig finner og verdifullt løsøre som enten ikke er ment kastet eller som er hittegoods, er uklart. Det som er sagt til nå illustrerer at det er de rådende skikker og praksis i samfunnet i forhold til hvordan en eier vanligvis realiserer sine hensikter og formål med tingen som til syvende og sist er bestemmende for dereliksjonsspørsmålet. Dette betyr to ting: For det første betyr det at når den enkelte eier forlater en ting som et ledd i realisasjonen av tingens tiltenkte formål og hensikt, og denne bruksmåten avviker fra de rådende skikkene og praksis i samfunnet, har ikke finneren mulighet, ut i fra en rimelig vurdering, å anta annet enn at tingen er derelinkvert. For det andre betyr det at når større samfunnsmessige endringer påvirker de rådende skikker og praksis for eiendomsutøvelse så må disse endringene integreres i dereliksjonslæren. Det må altså foretas en drøftelse av hvilke krav som må stilles i dag før en ting skal kunne anses som derelinkvert. Dette blir i realiteten et spørsmål om hvor langt eiendomsrettens yttergrense rekker under dagens samfunnsforhold.

2.3 Vurderingsmomenter i dereliksjonsvurderingen

Tradisjon, praksis og ulike skikker rundt bruken av en ting utgjør altså et viktig vurderingsmoment i dereliksjonsvurderingen. Men vurderingen kan ikke bestå av dette momentet alene. Hvorvidt de ytre omstendighetene taler for at finneren kan okkupere en gjenstand må besluttes etter en helhetlig vurdering. Viktige momenter kan være gjenstandens art, verdi og funnsted. For eksempel vil en gammel avis som etterlates på et offentlig sted som en togkupe, flysete eller kafe læres å være oppgitt. Men er funnstedet i hjemmet til eieren, vil selv ikke en gammel avis regnes som derelinkvert. Da er den innenfor eierens faktiske rådighetssfære og er synlig undergitt en bestemt persons eiendomsrådighet. Er det tale om en diamant eller en mobiltelefon som finnes på et offentlig sted er sannsynligheten liten for at eieren har ment å oppgi dem. Andre momenter kan være forekomsten av en innretning eller forordning som er ment å sikre eiendomsretten og hvor lang tid det har gått fra gjenstanden ble forlatt. Et brev i en postkasse er for eksempel normalt ansett å være i eierens

eiendomsrådighet selv om postkassen er ulåst og står et stykke fra eierens hus. Har eieren ved en feiltakelse fått en annens brev i postkassen har han nok ikke eiendomsrett til brevet selv om den lå i postkassen hans, og det må være lov for den egentlige adressaten å ta brevet selv om det ligger i en annens postkasse. I de følgende punktene skal det drøftes hvordan de nevnte vurderingsmomentene kan anvendes på nye rettsforhold som reiser tvil om hvilken vekt en skal tillegge hvert moment.

3 Forholdet mellom eier og erverver

3.1 Innledning

I de neste punktene skal det drøftes hvilken rett finneren av en kastet gjenstand har til å tilegne seg den i forhold til den tidligere eller opprinnelige eieren. Dette blir særlig et spørsmål om hva som skal til for at eiendomsretten må anses oppgitt, slik at tingen har blitt eierløs og kan okkuperes. Den videre drøftelsen skal derfor ta utgangspunkt i ulike situasjoner der eiendomsrettens yttergrenser vil være avgjørende for spørsmålet om gjenstanden er kastet eller ikke. I punkt 4 nedenfor vil jeg ta opp spørsmålet om renovasjonsselskapet vil ha fått en slik rett til tingen at det kan innskrenke finnerens okkupasjonsrett.

3.2 Okkupasjonsretten til ting på eierens grunn

Med ting som er på eierens grunn menes gjenstander som befinner seg på eierens eiendom, som for eksempel møbler og husholdningsgjenstander som oppbevares i eierens bolig, men også eiendeler som oppbevares i skur, uthus o.l.. Slike ting gir et klart signal om at de er undergitt en bestemt persons eiendomsrådighet fordi eieren har manifestert besittelsen i et såkalt fysisk maktforhold⁹; tingen er enten under eierens personlige varetekt (eieren bærer gjenstanden på seg) eller den er beskyttet ved fysiske sikkerhetsmidler (lukkede rom, lås, osv.). Slike ting reiser sjelden tvilsspørsmål i forhold til hvorvidt det hefter en eiendomsrett på tingene.

Også gjenstander som oppbevares på mindre sikre steder der andre enn eieren kan få rådigheten over dem er i de fleste tilfeller undergitt eierens eiendomsrett, som for eksempel ting i åpenstående uthus eller skur, besitterens gårdsrom eller tomt og hans enger. Men da kan det være vanskeligere å avgjøre om det hefter en eiendomsrett på tingen eller om den er derelinkvert. Kanskje eieren har en plass på eiendommen der han samler skrot (f.eks. en søppelfylling på et mekanisk verksted). Og dersom fyllingen er på et utmarksområde har andre mennesker tilgang til godset. Da kan finneren få det for seg å ta med seg noe av dette. Eller kanskje han har forlatt et gammelt gårdsredskap ved engkanten langt borte fra fjøset eller våningshuset. Men selv om tingene forlates på den delen av eiendommen som andre har

⁹ Hambro s. 21

tilgang til er dette forholdet alene ikke tilstrekkelig for å konstatere at de er derelinkvert. Det må noe annet til i tillegg – det må være noe som tilsier at eieren har kastet dem. I disse og lignende tilfeller blir altså spørsmålet om eieren, alle ytre omstendigheter tatt i betraktning, har gitt finneren en rimelig grunn til å tro at gjenstanden er derelinkvert.

3.2.1 Ting i åpenstående rom

Med ting i åpenstående rom menes det først og fremst gårdsrom eller bygårdsrom. Spesielt med slike steder er at de vanligvis ikke er lukket slik at enhver fremmed har tilgang til det som måtte være der. Også åpne enger og landbruksområder kan omfattes av benevnelsen. En viktig faktor som må tas inn i dereliksjonsvurderingen i disse tilfellene er ferdselshyppigheten i området. I gårdsrom og landbruksområder er det forholdsmessig lite ferdsel sammenlignet med i byen. Når eieren setter ut ting i gårdsrommet på bygda kan han derfor regne med en viss grad av sikkerhet for at den fortsatt vil stå der når han kommer tilbake. Det samme vil gjelde for ting eieren forlater på engen eller på åkeren. Her er det dessuten en etablert praksis at bonden kan forlate redskapene sine på åkeren eller engen for så å ta opp arbeidet ved en senere anledning, og fortsatt regne med at redskapene står urørt. I byene har det også blitt vanlig å forlate ting i gårdsrom og andre fellesarealer for at andre skal kunne tilegne seg dem. Da slipper den som vil kaste tingene å frakte dem til gjenvinningsstasjonen eller søppelfyllingen. Denne praksisen henger sammen med den høye ferdselshyppigheten i byene der risikoen for at fremmede får tilgang til forlatte gjenstander i halvlukkede rom er høy. Den som vil nyte tingene sine i fred må dermed iverksette diverse sikkerhetsforanstaltninger, hvis ikke vil de bli mest sannsynligvis bli tatt. Dette kan i tur tale for at det som hovedregel vil være sannsynlig at forlatte gjenstander i et område med normalt høy ferdselshyppighet er ment oppgitt, mens ting som overlates i et gårdsrom på bygden i et område med normalt lav ferdselshyppighet formodes å ikke være oppgitt.

For forlatte ting i bygårdsrom vil særlig tingens art og verdi spille inn. I Rt. 1891 s. 83 la Høyesterett til grunn at diverse slitte og ubrukelige møbler fra en utflyttet leieboer var derelinkverte der de sto lagret på leiegårdens loft. Saken omhandlet en leieboer som hadde lagret eiendelene sine, herunder noen møbler, i leiegårdens loft da han hadde blitt kastet ut av leiligheten sin ettersom han ikke hadde hatt bruk for dem da han flyttet. Det gikk ett år før den tidligere leieboeren kom tilbake for å hente tingene og oppdaget at de var borte. I mellomtiden hadde en ny eier av gården bedt gårdens vaktmester om å føre tilsyn med loftet. Da

vaktmesteren oppdaget de forlatte møblene reparerte og pusset han dem opp. Noen solgte han på auksjon, og andre beholdt han til eget bruk. Den tidligere leieboeren anførte da at den nye gårdseieren og vaktmesteren var skyldig i tyveri, noe han ikke fikk gjennomslag for. Dommen viser at Høyesterett la tung vekt på gjenstandenes tilstand og verdi. Det ble imidlertid ikke lagt noe særlig vekt på at tingene tross alt lå lagret på et rom som kun et begrenset fåtall leieboere hadde tilgang til, og at det dermed kunne være en viss sannsynlighet for at eieren på den måten hadde ment å beskytte tingene fra okkupasjon. Dette kan tas til inntekt for at Høyesterett muligens gikk litt for langt i å anse tingene som derelinkverte. På den andre siden kan det at loftet ble brukt til å tørke klær og at tingene dermed virket malplasserte tale for at de likevel var derelinkverte. En leieboer som fortsatt hadde holdt til i leiegården ville da skjønt at tingene sto i veien for dem som tørket klær og flyttet dem. Da dette ikke ble gjort, kunne dette tale for at leieren var utflyttet og ikke lengre brydde seg om tingene.

Dommen legger uansett en lav terskel for at forlatte ting av lav økonomisk verdi og bruksverdi med rimelighet kan anses derelinkverte. I mer tilgjengelige bygårdsrom vil derfor ting av lav verdi og som ser slitte ut regnes som derelinkverte. Her må det imidlertid skilles mellom ting som vanligvis bruker å være i eierens personlige varetekt og ting som ikke kommer så lett på avveie. For ting som vanligvis bruker å være undergitt eierens personlige varetekt, som for eksempel en ring eller en lommebok, er det mest sannsynlig at eieren ikke har ment å oppgi dem. Selv en billig og slitt vott eller hanske vil nok ikke regnes som derelinkvert ettersom det må regnes med at eieren har mistet den ved at den har falt ut av lommen eller vesken, såfremt det har gått såpass lang tid at eieren må regnes med å ha kjøpt nye votter eller hansker og ikke lenger bryr seg om de gamle. Er det derimot tale om gjenstander som ikke kommer så lett på avveie er det større sannsynlighet etter omstendighetene for at de er derelinkverte, særlig dersom de ser godt brukte ut. Dette vil for eksempel gjelde for møbler, hvitevarer, elektronikk osv. Men her vil nok også ting som er relativt nye eller reparerbare og som er av en viss verdi kunne regnes som derelinkverte. Et klart unntak fra dette må være dersom de tilsynelatende nye tingene står inntullet i en eller annen form for emballasje som for eksempel en pappeske eller plast. Da vil det mest nærliggende enten være at tingen er helt ny fra butikken og at eieren holder på å flytte den inn i boligen sin eller at tingen uavhengig av hvorvidt den er ny eller ei skal flyttes og at emballasjen brukes for å beskytte den mot skade.

3.2.2 Ting forlatt på fyllingsplasser, skrapsamlinger o.l.

Fyllinger på eierens grunn er vanligvis en plass der eieren samler gods av ulikt slag som for eksempel grenrester fra en opprenskning i et skogholt, bilvrak, rester fra et mekanisk verksted, brukt eller nytt byggemateriale osv. Her tenkes det særskilt på åpenstående fyllinger som andre har tilgang til. Som nevnt tidligere i punkt 3.2 kan finneren ha fått adkomst til fyllingen fordi den står på et utmarksområde med fri ferdselsrett, jf. lov 28. juni 1957 om friluftslivet § 1a (frilftsloven). Han kan også ha fått adkomst til fyllingen fordi den står på et område der det ikke er klart om det er utmark eller innmark og der fyllingen ikke er inngjerdet eller sikret.

Særskilt med slike steder er at de etter vanlig praksis er utformet med den hensikt å oppbevare kastet gods. At eieren kaster ting på en fyllingsplass kan tilsa at han ikke vil ha den lenger. Det kan tenkes at han ikke kan bruke godset lenger da det er ubrukelig etter sitt opprinnelige formål; det er et biprodukt av en opprinnelig og større komposisjon. Eieren som kaster stål- og metallrester kaster dem fordi han trenger store plater og biter for å bygge en bestemt konstruksjon. Og den som kaster byggemateriale som for eksempel en gammel huskledning kan ikke lenger bruke den til effektiv beskyttelse av bygget mot sopp og råte. Men godsets art gir ikke stort mer veiledning enn dette. For selv om tingene er biprodukter betyr det ikke at de ikke kan brukes til noe annet. Spørsmålet blir da om de ytre omstendighetene gir finneren rimelig grunn til å tro at eieren har et annet tiltenkt formål med godset. Er det tale om treverk kan det være grunn til å tro at eieren har tenkt å bruke det som brensel, særlig om det er tale om rent treverk. Hos oss er det vanlig praksis å bruke brukt treverk enten til brensel i hjemmet eller til bålet. Treverk som er behandlet med diverse giftstoffer (som f.eks. maling eller beis) bør ikke brukes til brensel og tilsier dermed at det ikke skal brukes til noe særskilt. Er godset av en viss verdi kan det tenkes at eieren har tenkt å selge det. Dersom det er tale om gods som det er vanlig å videreselge kan dette tale for at godset ikke er derelinkvert. For eksempel er det allment kjent at det er et stort marked for videresalg av brukte bildeler. Dersom delene er i god stand vil de nok ikke anses derelinkvert. Er de i dårlig stand kan det imidlertid tenkes at de er ment oppgitt. Men selv bildeler av en på grensen dårlig stand har en markedsverdi, såfremt det er mulig å reparere dem. Finneren bør derfor utvise forsiktighet med å anta at slikt gods er derelinkvert. Det er også allment kjent at det finnes et stort marked for videresalg av skrapjern. Der markedet er tilstrekkelig etablert bør finneren altså ikke utelukke sannsynligheten for at eieren har en økonomisk interesse i å eie godset.

Et annet moment som kan være av betydning er godsets volum. Om eieren har samlet sammen store mengder av det aktuelle godset er det større grunn til å tro at han har noe interesse av det. Om finneren finner et lite knippe av godset på fyllingen er det mindre grunn til å tro at eieren har en økonomisk interesse i det til at han kan få en god fortjeneste. Her må det imidlertid gjøres et forbehold mot gjenstander som har en høy markedsverdi i små kvantum, som f.eks. et bilvrak som i seg selv kan selge godt.

Men hvor langt må finneren gå i å legge til grunn en hypotetisk vilje hos eieren der den etterfølgende bruken av godset etter de ytre omstendighetene ikke er tilstrekkelig synbar? Det kan eksempelvis være at kun noen av tingene på fyllingen er av verdi, mens resten verken er salg- eller brukbart. Eller kanskje det aktuelle godset ikke har et etablert marked som finneren burde kjenne til. Det kan også tenkes at godset generelt sett ikke er salg- eller brukbart, men at eieren har en enkeltavtale med en særlig interessent som har tenkt å bruke godset til et særskilt formål. I mangel på ytre omstendigheter som klart peker i retning av at det foreligger en viss hensikt bak oppsamlingen av godset er spørsmålet om finneren bør anta at eieren har en eierinteresse i det. I Rt. 1924 s. 170 la Høyesterett til grunn en hypotetisk vilje hos eieren som stred med det man kunne slutte fra de ytre omstendighetene, angivelig for å beskytte eierinteressen i og med at det var tale om besittelsestap av verdifulle ting. I denne saken besluttet Høyesterett at et anker (tilhørende et ukjent svensk skip) som hadde blitt funnet på bunnen av Puddefjorden i Bergen ikke kunne anses derelinkvert, men at det kun var tale om et midlertidig tap av besittelsen. Konklusjonen ble begrunnet med at eieren ikke kunne «med fuldt overlæg bindende og definitivt at frafalde eiendomsretten til gjenstander av saa betydelig værdi, som det her gjælder, til fordel for mulige okkupanter» (s. 171). Det kan nok regnes med at skipets eier ikke ønsket å miste besittelsen over ankeret i første omgang, men det at eieren ikke meldte fra om tapet til verken havnemyndighetene eller politiet, samt at han ikke hadde engasjert en dykker eller truffet andre foranstaltninger for å sikre ankeret trakk klart i retning av at ankeret var derelinkvert. Her gikk nok Høyesterett for langt i å tillegge ankerets verdi en så avgjørende vekt. Dommen kan likevel tas til inntekt for at det for åpenbart verdifulle gjenstander må foreligge særlige omstendigheter som nokså klart taler for at eieren har ment å oppgi dem.

Uten å tillegge eierinteressen uforholdsmessig stor vekt, må det samme gjelde for ting forlatt på fyllingsplasser og lignende steder fordi eieren av en privat ikke-kommersiell fylling generelt sett må regnes med i de fleste tilfeller å ha en større interesse i å utnytte godsets

bruksverdi enn å oppgi eiendomsretten. Som nevnt ovenfor kan denne bruksverdien strekke seg fra å være av økonomisk til rekreasjonell art. Om denne bruksverdien er lite synbar for finneren vil derfor måtte spille en mindre rolle i slike tilfeller. Av samme grunner må dette synspunktet også legges til grunn for gjenstander av mindre åpenbar verdi.

3.3 Okkupasjonsretten til ting på offentlige steder

Med offentlige steder menes det her steder som er til for allmennheten som for eksempel offentlige veier, gater og fortau, kollektiv transport, osv. Ting som overlates til seg selv på slike steder reiser særlig spørsmålet om hvordan man skal skille mellom hittegods og derelinkvert gods. Denne grensedragningen er viktig; den kan gi finneren okkupasjonsrett eller den kan (dersom finneren tilegner seg tingen) lede til at han straffes for underslag av hittegods. For hittegods er det avgjørende at eieren ikke har ment å gjøre seg av med tingen (jf. hgl. § 1), mens det for derelinkvert gods er avgjørende at det utad fremstår som om eieren har ment å oppgi eiendomsretten til godset. Grensedragningen vil likevel for disse tilfellene være særlig vanskelig fordi det på et visst tidspunkt kan forekomme en overgang der en gjenstand som vanligvis ville vært regnet som hittegods må anses som derelinkvert gods. For eksempel kan en flunkende ny gjenstand som faller av et flyttelass på gaten over tid måtte regnes som derelinkvert gods hvis ikke eieren gjør forsøk på å pretendere eierskapet til den tapte gjenstanden (f.eks. ved å sette opp annonser eller å lete etter gjenstanden). I dag er det også blitt stadig mer vanlig å kaste ting ved å sette dem på offentlige steder som parkeringsplasser, rasteplasser og fortau. Dette reiser også spørsmålet om hvordan man skal skille mellom derelinkvert gods og hittegods. Av hensynet til miljøet og effektiv ressursbruk kan det i disse tilfellene være større grunn til å gi finneren okkupasjonsrett enn for ting som overlates på eierens grunn. I de neste punktene skal jeg ta for meg tilfeller der grensedragningen blir viktig i nye aktuelle situasjoner.

3.3.1 Ting på gaten

Med ting som forlates på gaten menes det her i hovedsak ting som forlates utenfor et hus eller en bygård eller på en landevei ved bondens åker eller eng da det som oftest er i disse tilfellene at eiendomsrettens yttergrense kommer på spissen. Ting som forlates på slike steder kan deles inn i tre ulike underkategorier av aktuelle typetilfeller. Det første tilfellet er når eieren bevisst oppgir tingen ved å forlate den på gaten. Det andre tilfellet er når eieren av en gjenstand

mister den på gaten (f.eks. fordi gjenstanden har falt ut av hånden, vesken, osv.). Og det tredje tilfellet er når eieren midlertidig forlater gjenstanden utenfor eiendommen sin (f.eks. i forbindelse med flytting). Et annet typetilfelle er når ting kastes i en privatleid konteiner. Dette forholdet trenger særskilt behandling og skal drøftes under punkt 3.3.3. Alle disse typetilfellene reiser problemstillinger knyttet til grensedragningen mellom hittegods og derelinkvert gods, men det tredje tilfellet reiser også problemstillinger knyttet til hvor langt eiendomsrettens grenser rekker utover eierens faktiske besittelsesrådighet.

I USA er det vanlig praksis i byene å forlate gjenstander man ikke lenger vil ha på fortauet slik at en tilfeldig forbipasserende kan ta den med seg. Både nye og gamle gjenstander kasseres på denne måten. Dette er en nokså kjapp og selvregulerende prosess; den som forlater gjenstanden kan regne med at den i løpet av et par dager, eller av og til timer, forsvinner. I Norge er en slik praksis voksende særlig i de større byene, skjønt den ikke er like vanlig som i USA. Her vil det som for ting som forlates i åpenstående rom på eierens grunn (se punkt 3.2.1) være mest vanlig at større ting som møbler, hvitevarer og elektronikk oppgis ved å forlate dem. Ting som vanligvis er under eierens personlige varetekt vil som oftest regnes som hittegods da det er svært utenkelig at noen vil oppgi slike ting ved å kaste dem på gaten. Ikke bare store husholdningsgjenstander, men også andre ting som for eksempel ulike typer maskiner og innretninger til bygningsarbeid kan i undertiden være forlatt av bygningsarbeiderne. For slike ting og for husholdningsgjenstander blir spørsmålet om de er ment oppgitt eller om de er forlatt for en midlertidig stund.

Det avgjørende må her som ellers være hvorvidt de ytre omstendighetene taler for at henleggelsen av gjenstanden er ment å være midlertidig eller ikke. Ifølge Hambro vil «[s]elv en ganske kortvarig og midlertidig henlæggelse af sådanne ting udenfor dette område hvor de efter sin natur pleier at opbevares, vil efter den almindelige opfatning ikke altid bevirke en afbrydelse i besiddelsesforholdet, når det kun alligevel er synligt, at en sådan usædvanlig anbringelse er udtryk for et bestemt formål, altså er iverksat ved besidderens egen foranstaltning, og at den kun har en midlertidig karakter».¹⁰ En usedvanlig anbringelse vil etter Hambros syn være når for eksempel gjenstander reddes under en ildebrann, krig, i havsnød osv..¹¹ Disse tilfellene bærer imidlertid preg av å være unntakstilstander der det usedvanlige er svært lett å godtgjøre. Terskelen for når avbrytelsen i besittelsesforholdet er

¹⁰ Hambro s. 25

¹¹ Hambro s. 25

midlertidig må kunne være lavere for å tilpasses de mer hverdagslige situasjonene. Hvis ikke vil det kunne føre til kaotiske tilstander dersom alt som forlates på gaten er gjenstand for okkupasjon, noe Hambro neppe kan ha ment å hevde.

For husholdningsgjenstander vil det at det står en flyttebil eller en varebil like i nærheten av gjenstandene være et nokså klart tegn på at de ikke er derelinkverte. Også bruk av en eller annen form for emballasje vil i de fleste tilfeller angi anbringelsens midlertidige karakter. Emballasjen vil normalt sett tilsi at gjenstandene enten er kommet fra et salgssted eller et annet sted der eieren har fått gjenstanden og skal bæres inn i boligen, eller at gjenstanden skal bæres ut til en kjøper eller til den som skal ha tingen. For bygningsmateriale og diverse bygningsmaskiner vil gjenstandens plassering i nærheten av et anleggsområde kunne angi dens rettslige status. Uten tilstedeværelsen av slike ytre omstendigheter vil det være vanskelig å vurdere hvorvidt gjenstandene er ment oppgitt eller ikke. Gjenstandenes art vil i slike tilfeller isolert sett heller ikke kunne gi noe veiledning ettersom både nye, gamle og slitte gjenstander oppgis ved å forlates på gaten. Finneren av slike gjenstander bør derfor utvise forsiktighet dersom han ønsker å okkupere dem, med mindre han tar seg tid til å observere aktivitetsnivået rundt gjenstandene. Eierens passivitet i forhold til det forlatte godset kan, uavhengig av hvorvidt han hadde ment å oppgi eiendomsretten eller ikke, gi finneren rimelig grunn til å tro at det foreligger en dereliksjonsvilje. I RG. 1972 s.188 (Romsdal herredsrett) ble tre år med likegyldighet fra eierens side i forhold til en blandemaskin ansett som tilstrekkelig for at finneren kunne regne med at det forelå en dereliksjonsvilje knyttet til den. Saken gjaldt hvorvidt en entreprenør kunne kreve erstatning for en betongblandemaskin som hadde blitt ansett som herreløst skrap og kastet på fyllingen. Foruten maskinens dårlige stand og tilsynelatende gamle alder, la herredsretten særskilt vekt på entreprenørens passivitet knyttet til maskinens oppholdssted. Fra da arbeidet med blandemaskinen var blitt avsluttet til entreprenøren hadde kommet for å hente den hadde den stått på fremmed grunn og blitt flyttet på flere ganger. Dommen setter med dette en nokså høy terskel for bruk av eierens passivitet som et utslagsgivende moment i vurderingen.

I dag skal det kanskje ikke like lang tid for at en passivitetsvirkning kan slå inn mot eieren, særlig ikke dersom det er tale om anleggsgjenstander eid av en profesjonell part.

Entreprenørene i dag er godt organisert og ressurssterke; de har tilgang til store lagringsplasser og har rutiner ved inngjerding, sikring og merking av verktøy og maskiner. I og med at entreprenører er profesjonelle parter vil det nok kunne kreves mindre for at en

anleggsgjenstand som er kommet på avveie uten at entreprenøren gjør forsøk på å finne den regnes som derelinkvert. Eieren av forlatte husholdningsgjenstander på gaten må derimot gis mer tid på å vise en eierpretensjon før en passivitetsvirkning slår inn dersom han ikke har ment å oppgi dem. Dette er fordi han formodes å kunne trenge mer tid til å oppdage at gjenstandene er kommet på avveie. Kanskje har tingene blitt flyttet på i et forsøk på å stjele dem, for eksempel dersom noen har stjålet en tilsynelatende derelinkvert sykkel og satt den fra seg. Eller det kan være at ting har falt av et flyttelass. Uansett vil nok den som virkelig ønsker å kvitte seg med ting ved å kaste dem på gaten mest sannsynligvis ønske manifestere oppgivelsen på en mer uttrykkelig måte ved å for eksempel sette opp et skilt om at tingene avhendes for at tingene skal gå kjappere unna.

Det er imidlertid grunn til å vise forsiktighet med å tillegge passivitet en for stor virkning. Eieren av en ting må kunne føle seg fri til å utøve eiendomsretten på den måten han selv anser som mest hensiktsmessig, selv om det innebærer at gjenstanden for en lengre eller kortere tidsperiode overlates til seg selv. I en rettsorden med en viss grad av rettssikkerhet må eieren kunne regne med at eiendomsretten ikke avbrytes selv om han ikke legger for dagen en konstant eierpretensjon.

3.3.2 Ting på parkeringsplasser, rasteplasser o.l.

Det har blitt stadig vanligere å kaste ting på steder som rasteplasser, veiskreanter og parkeringsplasser, særlig der det er lite folk. Årsaken er kanskje at eieren ønsker å slippe å betale deponeringsavgift om han skulle kjørt tingene til søppelfyllingen eller gjenbruksstasjonen. Av ting som kastes er det som oftest vanlig å kaste hvitevarer, møbler og noe elektronikk. For slike ting er det mest nærliggende å anta at de er ment oppgitt, selv om godset måtte være nytt. Forskjellig fra ting som kastes på gaten der forholdene rundt oppgivelsen kan være mangfoldige, er det ikke like mange forhold som kan forklare hvordan ting har endt opp på en parkeringsplass eller rasteplass. Tingenes fjerne beliggenhet fra der de vanligvis oppbevares (som f.eks. innenfor hjemmets grenser eller eierens grunn) og fraværet av en plausibel forklaring på hvordan de er havnet der, annen enn at eieren har ment å oppgi dem, taler utvilsomt for at de er derelinkvert. Det er riktignok mulig at tingene er blitt stjålet og dumpet, men muligheten for dette er nokså fjerntliggende, og om det så var tilfelle ville det nok ikke vært tilstrekkelig synbart for finneren. Her må det imidlertid kanskje gjøres et

forbehold for ting som ofte er gjenstand for tyveri (som f.eks. sykler). Finneren må da antas å ha en plikt til å melde fra om funnet til politiet i henhold til hittegodsloven § 2 annet ledd.

Godset kan imidlertid være skadelig for omgivelsene, særlig dersom det er tale om hvitevarer og elektronikk som har stått en stund under åpen himmel. Faren for miljøforgiftning øker særskilt dersom godset er plassert der regnvannet skyller ned i det lokale drikkevannet eller badevannet. Gjenstander av denne art kan også av sikkerhetsmessige grunner være farlig for finneren i form av dårlige sikringer, rust og korrosjon. Av hensyn til miljøet og finnerens helse kan det derfor være grunn til å hindre at slike gjenstander blir tilegnet av en tilfeldig finner. Dette reiser et spørsmål om kommunen i kraft av å være ansvarlig tilsynsmyndighet etter lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og avfall § 81 (forurensningsloven) kan avskjære finnerens okkupasjonsrett. Utgangspunktet er at kommunen kun kan fatte pålegg om fjerning av godset, fatte vedtak om tvangsfjerning (tvangsmulkt) eller anmelde forholdet til politiet rettet mot den som har kastet godset, jf. forurl. §§ 37, 73 og 79. Loven gir ikke kommunen kompetanse til å fatte vedtak mot finneren, men kommunen kan likevel indirekte hindre finneren fra å tilegne seg godset ved å sørge for at det blir fjernet før det tilegnes.

Det kan imidlertid tenkes at det etter analogi fra elretur-ordningen er grunnlag for å innskrenke finnerens okkupasjonsrett. Etter denne ordningen kan husholdninger levere elektronisk avfall (EE-avfall)¹² til den nærmeste leverandøren av slike gjenstander. Området for levering er ofte inngjerdet og videoovervåket for å hindre uønsket tilegnelse av godset som er skadelig for miljø, dyr og menneske. Fordi de samme hensynene i stor grad gjør seg gjeldende for ting som kastes på parkeringsplasser, rasteplasser og lignende steder ville det vært nærliggende å hindre finnerens okkupasjonsrett også. Av praktiske årsaker vil det ikke være mulig å håndheve en slik ordning i friere omgivelser. Det vil dermed bli opp til finneren selv å kjenne på rettsfølelsen.

3.3.3 Ting som kastes i privatleid konteiner/dunk¹³

Ofte vil den som trenger å kaste ting av et større kvantum ønske å leie en konteiner og sette den på eller like utenfor eiendommen sin. Eieren kan for eksempel være i gang med et større

¹² Elektrisk og elektronisk avfall (EE-avfall) inneholder helse- og miljøfarlige stoffer. Retursystemet er forskriftsfestet i avfallsforskriften kapittel 1.

¹³ Behandlingen av ting som kastes i kommunale konteinere/dunker drøftes senere i punkt 4.2 da det er litt andre hensyn som gjør seg gjeldende der. Det som sies her vil så langt det passer også gjelde for ting i slike konteinere/dunker.

oppussingsprosjekt eller han skal flytte til en mindre bolig og må kvitte seg med ting han ikke har plass til i det nye stedet. Tingene som kastes vil være av stor interesse for finneren ettersom det vanligvis kastes mye nytt og brukbart gods. Det springende spørsmålet i slike tilfeller blir om henleggelse av ting i en konteiner er en form for oppgivelse av eiendomsretten eller om det bare utgjør et midlertidig avbrudd i besittelsesforholdet til fremme for eierens øyemed. Spørsmålet er like relevant for konteinere som står på eierens eiendom som for konteinere som står på fremmed grunn eller like utenfor eierens grunn. Som oftest vil denne problemstillingen likevel være mest aktuell når konteineren er plassert utenfor eierens grunn fordi eieren i slike tilfeller ikke har de samme mulighetene til å avverge okkupasjon av godset. I tillegg vil det at konteineren åpenbart står på noens grunn (f.eks. når den står på en eiendom i et mindre bebygget område eller der eieren har den stående i gårdsrommet) som oftest ta motet fra finneren. Av disse grunner drøftes denne problemstillingen her, men de samme konklusjonene vil være gjeldende for konteinere eller dunker på eierens grunn. Uansett plassering reiser konteineren som en oppbevaringsplass for søppel et prinsipielt spørsmål om hvorvidt innholdet i den må anses derelinkvert. Her må det først og fremst presiseres at godsets art og verdi må formodes å være irrelevant i denne vurderingen. Spørsmålet må alene bero på hvilken signaleffekt konteineren har.

Den grunnleggende funksjonen til en konteiner er å midlertidig oppbevare gods eieren ønsker å kvitte seg med frem til den kjøres bort for deponering. Ifølge meddomsrettens dom i Rt. 1912 s. 684 må alt som kastes i søppeldunken anses som herreløst gods enhver har rett til å ta. Dette synet støttes av den betraktning at kjerneformålet med å kaste noe i en konteiner jo nettopp er å sørge for at det deponeres i fyllingen der det uansett destrueres eller gjenvinnes. Om en tilfeldig finner tilegner seg noe av godset vil det ikke utgjøre nevneverdig forskjell for eieren som verken har en bruksinteresse eller en økonomisk interesse knyttet til det. Tilegnelsen vil derimot kunne bidra til at mindre ting kastes (om enn i en marginal rekkevidde) og at forbruket reduseres. I stedet for at finneren kjøper en ny stol kan han bruke stolen han fant i konteineren. Etter dette synes det som om det må tas utgangspunkt i at innholdet i en privatleid konteiner må kunne regnes som derelinkvert.

Det kan derimot tenkes at eieren er interessert i å hindre at det som ligger i konteineren blir tatt av hensyn til vernet om privatlivets fred. Da vil han ha interesse av at besittelsesforholdet til de tingene som kastes anses som et midlertidig avbrudd til oppfyllelse av det endelige øyemed: deponering i søppelfyllingen. Det kan eksempelvis hende det ligger ting av

kompromitterende eller sensitiv art som regninger, identifikasjonsnumre, personnumre, kvitteringer osv. Eller kanskje det ligger ting av en viss affeksjonsverdi for eieren, men som han ser seg nødt til å kaste, som for eksempel gjenstander fra dødsboet til en nær slektning. Spørsmålet blir da om eierens dereliksjonsgrunnlag kan innskrenke finnerens okkupasjonsrett. Det er klart at privatlivets fred må ivaretas, men i en dereliksjonsvurdering blir en slik interesse vanskelig å verne all den tid den ikke er synbar overfor finneren; han gis ingen forutsetninger for å kjenne til eierens innvendinger og deres nærmere innhold ut i fra godset i seg selv. Men om eieren henger en lapp på konteineren om at uvedkommende ikke skal røre tingene eller sier det til finneren som roter i søppelet må dette anses tilstrekkelig for å avskjære okkupasjonsretten.

3.4 Forholdet til forsøplingsforbudet i forurensingsloven § 28

For de tilfellene som er blitt behandlet under punkt 3.3 kan forbudet mot forsøpling etter forurensningsloven § 28 ha påvirket eierens dereliksjonsvilje. Fordi forbudet kan ha spilt inn i alle typetilfellene som har vært drøftet til nå vil det være hensiktsmessig å ta en samlet drøftelse under.

Etter denne bestemmelsens første ledd må ingen «tømme, etterlate, oppbevare eller transportere avfall slik at det kan virke skjemmende eller være til skade eller ulempe for miljøet». Den som neglisjerer denne plikten kan få pålegg om opprydding, tvangsmulkt, eller risikere å bli straffet med bøter eller fengsel inntil 3 måneder, jf forurl. §§ 37, 73 og 79. Forbudet mot forsøpling kan virke avskrekkende på den som ønsker å kaste ting, det være seg på offentlige steder eller på egen grunn. Muligheten for diverse ubehageligheter dersom kommunen eller politiet finner overlattelsen rettsstridig kan lede til at eieren tenker seg om to ganger før han kaster dem. Dette kan videre øke sannsynligheten for at de tingene som er overlatt til seg selv ikke er ment oppgitt. Eieren som oppbevarer kasserte gjenstander på egen grunn gjør det for å utnytte godsets bruksverdi til det fulle og den som forlater gjenstandene sine på offentlige steder har enten midlertidig avbrutt besittelsesforholdet eller de har kommet på avveie (f.eks. som følge av tyveri).

Et slikt resonnement gjelder riktignok ikke for ting som kastes på parkeringsplassen, rasteplasser, veiskrenten osv. ettersom forsøplingen ikke kan knyttes til en bestemt eier (med

mindre den som kaster blir tatt på fersk gjerning). I tillegg vil sjansen for at den som kaster ting på offentlige steder bli tatt være minimal. Tingene bruker vanligvis heller ikke å stå lenge nok på et sted til at kommunen ser noe poeng i å utstede advarsler eller bøter. Den som likevel tar sjansen kan derfor i de fleste tilfeller regne med å slippe unna med det.

Forsøplingsforbudet ikke utgjør dermed ikke et selvstendig moment og må sees i sammenheng med de øvrige forholdene rundt godset. Det bør dessuten utvises forsiktighet med å tillegge det særlig tung vekt av de grunnene som er blitt redegjort for over.

4 Forholdet mellom renovasjonsaktør og erverver

4.1 Innledning

I de neste punktene skal det drøftes hvilken rett finneren av en ting har til å tilegne seg den i forhold til en profesjonell renovasjonsaktør. Det er særlig når tingen er kastet i en avfallsbeholder som for eksempel en søppeldunk eller konteiner, eller på en søppelfylling eid av renovasjonsaktøren at denne problemstillingen reiser seg. I det videre skal det skilles mellom to typer renovasjonsaktører: den kommunale og den kommersielle renovasjonsaktøren. Mens den kommunale aktøren er lovpålagt til å ta seg av husholdningsavfall etter forurensningsloven § 30, tar den kommersielle aktøren seg av avfallet til kommersielle virksomheter som betaler for tømning av søppelet. Iblant kan den kommunale og den kommersielle aktøren være underlagt ett og samme selskap.¹⁴ Dette vil ikke utgjøre noen praktisk forskjell for dereliksjonsspørsmålet da virksomhetene er tydelig avgrenset rent selskapsmessig og avfallsbeholderne er tydelig merket med hvilken del av virksomheten de tilhører.¹⁵ Skillet vil imidlertid være av betydning for hvilke hensyn som gjør seg gjeldende i hvert tilfelle. I den videre fremstillingen skal først retten til å ta ting som er kastet i søppeldunk eller konteiner behandles (punkt 4.2). Deretter skal retten til å ta ting som er kastet på fyllingen eller gjenvinningsstasjonen drøftes (punkt 4.3).

4.2 Ting som kastes i kommunaleid søppeldunk/søppelkonteiner

Under punkt 3.3.3 ble det drøftet hvilken rett finneren har til å ta ting som er kastet i dunker eieren har leid av et privat selskap. Under dette punktet skal det samme spørsmålet drøftes, men da med utgangspunkt i dunker eller konteinere som er eid av kommunen. I forskriftene til forurensningsloven som regulerer renovasjonsplikten til kommunene heter det at kommunen

¹⁴ Som eksempel kan BIR AS trekkes frem. Selskapet eies av ni kommuner i Bergensområdet. De to største datterselskapene i BIR AS er BIR Privat som tar seg av lovpålagte renovasjonstjenester knyttet til husholdningsavfall, og BIR Bedrift som tar seg av andre renovasjonstjenester i fri konkurranse med andre kommersielle renovasjonsaktører.

¹⁵ For eksempel er BIR Bedrift sine avfallsbeholdere merket med "BIR Bedrift", mens de beholderene som er tilknyttet en bestemt husholdning er merket med "BIR Restavfall".

er eier av alle oppsamlingsenhetene.¹⁶ Disse tilfellene utgjør to ulike rettsforhold som må behandles separat. Når avfallsbeholderen er leid av et privat selskap har ikke selskapet eierinteresse til avfallet; det har kun interesser knyttet til utleie av beholdere. Men som leier kan den som kaster ha pretensjoner til godsets eiendomsrett. Spørsmålet om hvilken rett finneren har blir da et forhold mellom den som har leid beholderen og finneren. For dunker eid av kommunen blir forholdet annerledes. I og med at kommunen eier avfallsenhetene blir det et spørsmål om det finner sted en eiendomsovergang idet godset blir kastet i enhetene eller om kommunen blir besitter uten å være eier. Forholdet blir da i utgangspunktet et forhold mellom finneren og kommunen. Dette blir dermed i grunnen ikke et spørsmål om de rettslige rammene for dereliksjonslæren, men et spørsmål om hvilke rettsvirkninger som følger av henleggelse av ting i kommunale avfallsbeholdere. Dersom ting som kastes i enhetene går over i kommunens besittelse og eie vil enhver tilegnelse måtte anses som tyveri eller naskeri etter lov av 22. mai 1902 nr 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) §§ 257 og 391 a. For den som vil tilegne seg noe av det kastede godset fra en kommunaleid beholder vil en slik eiendomsovergang avskjære okkupasjonsretten. Spørsmålet om hvorvidt det inntrener en eiendomsovergang fordrer videre en drøftelse av hvor stor vekt en kan tillegge en tredjeparts interesser knyttet til godset. Som man vil se vil disse drøftelsene i realiteten være et spørsmål om en interesseavveining mellom miljøhensynet og omsetningshensynet. I det følgende skal først forholdet mellom kommunen og finneren behandles, og deretter skal forholdet til en tredjepart behandles.

4.2.1 Eiendomsovergang eller besittelse?

Det tradisjonelle synspunktet har vært at alt som kastes i søppelet er herreløst gods.¹⁷ Dette har muligens bakgrunn i at eieren angivelig har ønsket å kvitte seg med det han har kastet og fordi eieren av søppelbeholderen ikke har en direkte interesse i søppelet ettersom innsamlingen er forskriftspålagt og fordi hovedinntektskilden tidligere har stammet fra abonnementsgebyr på innsamlingsløsningen eller på utleie av oppbevaringsenheter. I Rt. 1912 s. 684 drøftet flertallet i Høyesterett holdbarheten av dette tradisjonelle synspunktet og kom frem til at tilegnelse av ting i søppeldunker var å regnes som tyveri. Saken gjaldt en mann

¹⁶ Se for eksempel forskrift av 15. februar 2012 nr. 165 om renovasjon av husholdningsavfall, Oslo Kommune, Oslo § 2-7 første ledd: «Oppsamlingsenhet eies av kommunen (...)».

¹⁷ Det synes i hvert fall at flertallet i meddomsretten i Rt. 1912 s. 684 la til grunn et slikt standpunkt ut i fra et tradisjonelt synspunkt når det gjaldt eiendomsretten til ting som kastes i søppeldunker. Flertallet i Høyesterett kom imidlertid til det motsatte synspunkt, nemlig at ting som legges i søppeldunken går over i eieren av dunkens besittelse og eie

som ved flere anledninger hadde bemektiget seg matavfall som var blitt kastet i noen søppeldunker anbragt av Kristiania Indremisjon. Mannen ble dømt for tyveri idet avfallet «ved at lægges i de af Indremissionen anbragte dunker er gaaet over i indremissionens besiddelse og eie» (s. 684). Avgjørende for avgjørelsen synes å ha vært at Indremisjonen hadde solgt retten til å tømme dunkene til forskjellige parter som brukte avfallet til grisefør. Dommen kan tas til inntekt for at økonomiske interesser knyttet til avfallet kan avskjære finnerens okkupasjonsrett.

Kommunen har også økonomiske interesser knyttet til kastet gods. Alt som samles inn av kommunen brukes til materialgjenvinning, energigjenvinning og videresalg til utenlandske avfallsanlegg. Dersom alle skal kunne forsyne seg fra søppeldunkene kan det skade kommunens omsetning. På den andre siden taler kommunens lovpålagte renovasjonsplikt i forhold til husholdningsavfall for at omsetningsinteressen ikke bør være et tungtveiende moment. Kommunens renovasjonsplikt må regnes som kommunens førsteprioritet, mens eventuell økonomisk avkastning kun er en andreprioritet som ikke bør komme i veien for ivaretagelsen av det ytre miljø. Det kan imidlertid tenkes at saken ville stilt seg annerledes dersom kommunens renovasjonsplikt i forhold til husholdningsavfall hadde vært gjenstand for fri konkurranse. Slik dommen ovenfor illustrerer, utgjorde det at Indremisjonen opptrådte som en kommersiell part et viktig moment for at avfallet måtte anses som å ha godt over på Indremisjonens besittelse og eie.

Videre vil avskjæring av finnerens okkupasjonsrett dersom kommunen er eier av det kastede godset stride mot formålet med forurensningsloven som krever at kommunen skal sørge for å «reducere mengden av avfall», jf. forurl. § 1 første ledd. Den som tilegner seg kastet gods bidrar jo til å redusere mengden avfall ved at mindre ting havner på fyllingen og at gjenstandenes levetid forlenges. Finneren kan til og med bidra til å sikre en bedre kildesortering av avfallet slik for eksempel de som panter kastede tomflasker i søppeldunken gjør. Med bakgrunn i det ovenstående må utgangspunktet være at det tradisjonelle synspunktet fortsatt er gjeldende, om enn ut i fra andre grunner. Det kastede godsets status i dag er mer et utslag av miljørettslige hensyn enn av synet på kastet gods som verdiløst og ubrukelig.

4.2.2 Dereliksjonsviljens rekkevidde. Dispositiv handling?

Selv om det i forholdet mellom kommunen og finneren etter sigende må gis finneren okkupasjonsrett kan det hende at den som kaster godset ønsker å hindre ham fra bemektigelse. Av samme grunn som den som har leid en privat konteiner ønsker å verne om privatlivets fred (se punkt 3.3.3) kan den som har en kommunal søppeldunk eller konteiner knyttet til sin husholdning ønske å forhindre finneren fra å bemektige seg kastet gods. Det kan være tilfelle at eieren kan ha interesser knyttet til omstendighetene rundt det kastede godset, samt dets endelige skjebne. I dag har eieren flere alternative måter å kvitte seg med ting på. Han kan leie en privat konteiner, kaste den i en kommunal søppeldunk, sette den ut på gaten eller kjøre den ut til en søppelfylling eller gjenvinningsstasjon. I og med at eieren har så mange valg kan han ha en særlig interesse, i en slags forlengelse av retten til å utøve eiendomsrett over gjenstanden, i å bestemme hvordan gjenstanden skal kastes. Eieren kan ha interesse av at alt som kastes i avfallsbeholderen går over i kommunens eie slik at det vil være lettere å håndheve retten til privatliv. Som nevnt under punkt 3.3.3 kastes det i dag ting i avfallsbeholderen av mye større personlig og sensitiv art enn hva det må regnes med at det gjorde før i tiden da bruken av identifikasjonsnumre og andre personnumre var mindre utstrakt eller ikke-eksisterende. Eller det kan være at eieren ønsker at all kastet gods skal håndteres av kommunen for å hindre at en særskilt finner skal ta det. Spørsmålet blir da om denne dereliksjonsviljen er et uttrykk for en dispositiv handling fra eierens side som reserverer andre enn kommunen fra å rettmessig ta det kastede godset.

I dommen fra 1912 supplerte tredjevoterende flertallets votum med et standpunkt om at leieboerne hadde gitt uttrykk for en bevisst eiendomsovergang ved å legge matavfallet i avfallsbeholderne, idet disse var merket med initialene til Kristiania Indremisjon. Dette måtte etter tredjevoterendes syn være tilstrekkelig for å regnes som en dispositiv handling som var tilstrekkelig egnet til å avskjære finnerens okkupasjonsrett. Etter alminnelig kontraktslære kreves det at et dispositivt utsagn eller handling er av en slik art at det med rimelighet må kunne antas at det er blitt stiftet en rettighet eller plikt. Nærmere kreves det at handlingen er rimelig klar og presis i forhold til den rettighet eller plikt disposisjonen gir uttrykk for. Dette synspunktet var det ingen av de andre voterende som var enig i, og det vil også for dagens situasjon være vanskelig å legge til grunn et slikt resonnement. Selv om den som vil kvitte seg med ting har flere mulige måter å gjøre dette på, er han begrenset til å kaste dem i kommunens dunker hvis han skal kaste dem nær boligen. Eventuelt kan han kaste dem på gaten, men da bidrar han til å forsøple det offentlige rom. Den som vil kaste noe uten å kjøre ut til et deponeringspunkt har altså et ganske begrenset handlingsrom, og har ikke i realiteten

ikke noe annet valg enn å kaste det i kommunens dunker. Og selv om noen skulle ha en slik dereliksjonsvilje vil den etter de ytre omstendighetene ikke være tilstrekkelig klar og presis, særlig med tanke på at det er vanlig at de fleste kaster ting i kommunale dunker uavhengig av om de besitter en slik vilje. Oppgivelse av kastet gods i kommunale dunker vil dermed under normale omstendigheter ikke med rimelighet anses å være en dispositiv handling som gir kommunen eiendomsrett til godset.

4.3 Forholdet til dagligvarebutikkene

Under dette punktet skal det drøftes hvilken rett finneren har til å ta ting som kastes i avfallsbeholdere som tilhører den delen av renovasjonstjenesten som ikke er lovpålagt. Slike tjenester tilbys både til næringslivet og til private personer. Det må her bemerkes at dette forholdet teknisk sett kan likestilles med forholdet mellom finneren og erververen under punkt 3.3.3. Den tidligere drøftelsen tok imidlertid for seg forholdet mellom en kommersiell renovasjonsaktør og en privat (uprofesjonell) person. Denne drøftelsen skal derimot sentrere seg rundt trepartsforholdet den kommersielle renovasjonsaktøren-finneren-dagligvarebutikkene. På samme måte som for forholdet mellom finneren og erververen må det drøftes hvorvidt det finner sted en eiendomsovergang når godset legges i avfallsbeholderen.

Som det tidligere er nevnt i punkt 3.3.3 er avfallsbeholderens grunnleggende funksjon å oppbevare gods eieren ønsker å kvitte seg med frem til det kjøres bort for deponering og at dette taler for at godset er herreløst. Det samme utgangspunktet må i grunnen legges til grunn for avfallsbeholdere knyttet til en dagligvarebutikk. Men her blir det et spørsmål om renovasjonsaktørens økonomiske interesse i godset avskjærer finnerens okkupasjonsrett. Renovasjonsaktøren tjener profitt på at en vanlig privatperson i mesteparten av tilfellene ikke lenger har en bruksinteresse eller en økonomisk interesse knyttet til det kastede godet. Den kommersielle renovasjonsaktørens driftsinntekt hviler i stor grad på omgjøring av innhentet avfall til energigjenvinning, materialgjenvinning, og videresalg til utenlandske avfallsanlegg. At mengden avfall som når renovasjonsaktørens deponi er redusert vil være av betydning for aktørens omsetning. Et slikt resonnement støttes av førstvoterendes synspunkt i dommen fra 1912. Fordi det kunne godtgjøres at Indremisjonen hadde en økonomisk interesse i matavfallet ved at de hadde solgt tømmeretten avgjorde Høyesterett at avfallet var i Indremisjonens eie.

Det er imidlertid tvilsomt hvor tungtveiende dette argumentet egentlig er. Mengden av avfall som når renovasjonsaktørens deponi må regnes med å være av et enormt omfang. Samlet, vil selv enhver som tilegner seg ferskt matavfall hos dagligvarebutikkene utgjøre en marginal forskjell. Og uansett er det begrenset hvor mye som kan tilegnes ettersom det er en mindre del av det som ligger i avfallsbeholderen som er spiselig og som ikke er ødelagt, noe som taler for at godset er herreløst.

Dersom godset er å anse som gått over i renovasjonsaktørens eie vil dette bidra til å beskytte en virksomhet som har en økonomisk interesse i å øke forbruket i samfunnet. Det vil skape en uheldig situasjon der renovasjonsvirksomheten som opprinnelig tok sikte på å kompensere for følgene det økte forbrukersamfunnet førte med seg selv stimulerer det økte forbruket ut i fra økonomiske hensyn. Men dersom godset anses som herreløst gods vil dette starte et insentiv til å videreutvikle ny teknologi som på en mer effektiv måte utnytter det kastede godset som når deponiene.

Foruten renovasjonsaktørens interesser kommer også tredjemanns interesser, her representert ved dagligvarebutikkene, inn. Tilegnelse av matavfall i dagligvareforretningenes søppeldunker er uønsket av butikkene i den frykt for at *dumpster diving* vil føre til redusert omsetning. Om matavfallet anses å ha gått over i renovasjonsaktørens eie vil det være lettere for butikkene å håndheve deres interesse i å hindre finneren fra okkupasjon. Av samme grunn som ovenfor virker omsetningsargumentet urimelig; omsetningstapet er en marginal sum. Andelen *dumpster divere* er liten i forhold til andelen som handler i butikkene, i tillegg til at matavfallet i søppeldunkene er en begrenset ressurs som kun er nok til en begrenset andel finere. Hensynet til dagligvarebutikkens omsetning synes dermed å være et lite tungtveiende moment.

Fra et overordnet samfunnsøkonomisk perspektiv vil det gagne samfunnet i det lange løp om «bruk-og-kast»-mentaliteten forsøkes aktivt motvirket. Støvlethældommen, Rt. 2006 s. 179, der Høyesterett ga selgeren av et par støvlettsko medhold i at det etter lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven) § 29 annet ledd ville være uforholdsmessig å tilby omlevering av skoene som var blitt ødelagt etter 6 uker, enn å tilby retting. I drøftelsen av hvilke momenter som skulle tillegges vekt i forholdsmessighetsvurderingen la flertallet vekt på at det ut fra en bredere samfunnsøkonomisk betraktning vil være grunn til å ta avstand fra en lovanvendelse som støtter en «bruk-og-kast»-mentalitet (avsnitt 38). Av samme grunn bør ikke dereliksjonslæren anvendelsesområde innskrenkes av hensyn til økonomiske hensyn der

miljøhensynet taler for det motsatte. Hensynet til miljøet bør her anses som et tungtveiende argument for at godset er å regne som herreløst, selv der økonomiske interesser spiller inn.

4.4 Gjenstander som deponeres i søppelfyllingen og gjenvinningsstasjoner

Også ting som deponeres til søppelfyllingen eller til en gjenvinningsstasjon er av ulik art og bruksverdi og som kan være av finnerens bemektigelsesinteresse. For ting som deponeres i en søppelfylling eller gjenvinningsstasjon blir spørsmålet om finneren kan tilegne seg dem. Også søppelfyllinger og gjenvinningsstasjoner kan deles inn i kommunaleide og private (profesjonelle, kommersielle) anlegg. I denne drøftelsen gjøres det ingen forskjell på disse da det er de samme hensynene som gjør seg gjeldende: omsetningshensynet og hensynet til finnerens helse. Hvilken vekt de utgjør i forhold til finnerens okkupasjonsrett kommer jeg tilbake til straks nedenfor.

Som nevnt tidligere har den tradisjonelle læren vært at alt kastet gods er herreløst gods. I tillegg til å være tuftet på tidligere norsk praksis har den også vært formulert i svensk rettspraksis (se NJA 1931 s. 521). Saken gjaldt et importfirma som hadde tømt flere ekefat med råttent frukt på en fyllingsplass. Fordi frukten hadde lagt igjen våte merker på fatene la firmaet dem til tørks. Noen dager senere hadde noen funnet fatene og tilegnet seg dem. Spørsmålet var om vedkommende kunne straffes for tyveri. Mens underinstansene dømte i vedkommendes disfavør, mente flertallet i Högsta domstolen at fatene måtte regnes som herreløst gods. Begrunnelsen var ”att enligt rådande sedvanja det stått envar oppet att tillägna sig sådant, som utförts till avstjälpningsplatsen for att dar kvarlamnas”. Dommen kan ikke direkte gis prejudikatsvirkning på norske forhold, men den synes likevel å ha formulert det som på den tiden også var gjeldende rett og praksis i Norge. Utgangspunktet er altså at alt som overgis til søppelfyllingen er herreløst gods, fri for okkupasjon.

Hvorvidt et slikt utgangspunkt også gjelder for de tilfeller en person har deponert en gjenstand til en gjenvinningsstasjon, men som har ombestemt seg og som ønsker tingen tilbakelevert kan ikke like lett utledes fra formuleringen i den svenske dommen. Det avgjørende må jo uansett være om det ut i fra de ytre omstendighetene gis rimelig grunn til å tro at eieren vil ha gjenstanden tilbake. Dersom eieren uttrykkelig gir ønsket sitt til kjenne overfor bemanningen eller den som er i ferd med å tilegne seg den på fyllingen bør han få gjenstanden sin tilbake.

Går det derimot en dag eller to før eieren ombestemmer seg vil nok muligheten for å få gjenstanden returnert være tapt da det mest sannsynlig ikke vil være mulig å finne igjen gjenstanden. Om gjenstanden mot formodning lar seg identifiseres og gjenstanden fortsatt kan finnes der den ble kassert bør det derimot kunne legges til grunn at han kan få den tilbake.

Det må imidlertid drøftes hvorvidt anleggets eiere (kommunen eller den kommersielle renovasjonsaktøren) kan avskjære okkupasjonsretten som følge av ivaretagelsen av visse hensyn knyttet til godset. I forhold til anleggets økonomiske interesser må de samme betraktninger som ble lagt frem tidligere under punkt 4.2 også være gjeldende her. At anleggets omsetning risikerer å ta skade kan ikke være et tungtveiende moment, i og med tilegnelsen er av et marginalt omfang. Det kan i mellomtid tenkes at okkupasjonsretten kan innskrenkes av helsemessige hensyn. Risikoen for at tilegneren av en gjenstand tar skade som følge av bakterievekst, rust, forgiftning osv. øker desto lengre gjenstanden har vært deponert og ved kontakt med farlige stoffer. Hensynet vil også variere med hvorvidt anlegget kildesorterer mottatt gods eller ikke, og med godsets art. Er det en stor husholdningsgjenstand som et møbel vil det være større grunn til å tro at den kan okkuperes, enn hvis det er tale om et farlig EE-avfallsgods. Og for den som ønsker å få tingen sin returnert kort tid etter at den er blitt deponert er det liten grunn til å tro at denne retten ikke vil være intakt. Her vil nok okkupasjonsretten uansett i større eller mindre grad være regulert av anleggets regler. Ut i fra det ovenstående er det uansett rimelig å legge til grunn at helsehensynet vil utgjøre et stadig tyngre moment i dereliksjonsvurderingen fremover, i motsetning til omsetningshensynet.

5 Avsluttende bemerkninger

Selv om dereliksjonslæren er av gammel dato har gjennomgangen av de fleste dagsaktuelle rettssituasjonene vist at den fortsatt er høyst aktuell. Dereliksjonslærens dynamiske karakter viser at det er mulig å tilpasse den dagens rettstilstand. Den økte interessen for avfall fra særlig renovasjonsaktørens hold i form av økonomiske interesser gir dem ikke grunnlag for å avskjære finnerens okkupasjonsrett. De sterke økonomiske interessene har om mulig bidratt til en kommodifisering av avfall og kastet gods som har sådd en oppfatning i samfunnet om at avfall er noe som kan og skal eies. Denne bevisstgjøringen har nok alene ført til mange konflikter mellom partene. Men som et rettslig grunnlag stiller de økonomiske hensynene svakt. Som avhandlingens siste del viser synes det som om det etter hvert må gjøres større plass til helsehensynet. Stadig strengere krav til matproduksjon, produsentens og ikke minst utsalgsstedets ansvar for forbrukerens helse reiser en problemstilling i forhold til hvordan det vil påvirke renovasjonsaktørens ansvar overfor den som bemektiger seg kastet gods. Sjøpelfyllingene og andre avfallsanlegg er allerede nokså oppmerksomme på dette hensynet.

Den digitale utviklingen som har funnet sted de siste tiårene kommer kan også påvirke dereliksjonslærens anvendelse. Den økte bruken av internett og sosiale medier som annonsesteder reiser problemstillinger knyttet til et nærliggende område for dereliksjonslæren, men som ikke var sentralt for avhandlingens tema: oppgivelse på nett. Nettportaler som finn.no legger til rette for at den som ønsker å gi bort tingene sine gratis kan legge ut en annonse under fanen ”gis bort”. Også sosiale medier som Facebook og Twitter tillater at finneren kan legge ut slike annonser. I forbindelse med slik oppgivelse kan det være interessant å drøfte hvorvidt en slik annonse gir uttrykk for et dispositivt utsagn eller om den gir enhver som har lest annonsen en okkupasjonsrett. Denne problemstillingen vil særlig være aktuell for de tilfellene annonsegjenstanden er plassert på et sted som er tilgjengelig for fremmede (som f.eks. en trappeoppgang).

Litteraturliste

Brandt, Fr., *Tingsretten fremstillet efter den norske Lovgivning*, (Kristiania 1878)

Brekhus, Sjur, Hærem, Axel, *Norsk Tingsrett*, (Oslo 1964)

Gjelsvik, Nikolaus, *Norsk tingsret: forelæsninger*, 2.utgave (Oslo 1926)

Hambro, Edward, *Bidrag til læren om Besiddelse*, (Kristiania 1889)

Jhering, Rudolf von, *Der Besitzwille: zugleich eine Kritik der Herrschenden juristischen Methode*, (Aalen 1968)

Platou, Ch., *Om Besiddelse: efter norsk ret*, (Christiania 1863)

Savigny, Friedrich Carl von, *Das Recht des Besitzes: eine civilistische Abhandlung*, (Darmstadt 1967)

Eriksen, Gunnar, "Kastet, mistet, glemt eller bortkommet? Om løsøre på avveie", *Jussens Venner*, 2008 s. 136-154